

Jaruzelski utat tört Balcerowicz előtt

1981 decemberéről, az 1980-81-es nagy Szolidaritásról, a hadiállapotról alapvetően csak mint résztvevő tudok beszélni. Ahhoz, hogy megértsük ezen események természetét és lefolyását, először is azon kell elgondolkodnunk, hogy mi is volt az első Szolidaritás, illetve, hogy volt-e esélye arra, hogy fennmaradjon. Merthogy nem maradt fenn. A mai szakszervezet ugyanazt a nevet viseli, de valami teljesen más, mint az 1980-81-es Szolidaritás. Az a Szolidaritás példa nélküli, a történelemben egyedülálló mozgalom volt, mivel lényege a hónapokon keresztül tartó tömeges aktivitás volt – a statisztikák szerint az egész szakszervezeti mozgalomban 9 millió 400 ezer ember vett részt –, amely úgy szerveződött meg, hogy nem volt hozzá semmilyen felülről jövő séma. Ez nem egy oktrojált szervezet volt. Mielőtt engedélyezték volna legális működését, több mint hétszázezren sztrájkoltak: ők már megszervezték magukat.

A sztrájk idején¹ a gdański hajógyárban voltam, majd amikor visszaindultam Wrocławba, ahol laktam, útközben megálltam Varsóban Aleksander Gieysztornál,² elmeséltem neki, amit a hajógyárban láttam, mire ő azt mondta: „Karol úr, olyan ez, mint Varsó a felkelés első napjaiban”. Ez kissé megrémisztett, és az ő szavaiban is éreztem némi félelmet, de ugyanakkor igaza volt. Minden egyes sztrájkoló üzembem spontán alakult meg a szabad köztársaság. Hasonló volt a helyzet a szakszervezet néhány hónapig tartó felépítése alatt is. Azok az emberek voltak ennek a folyamatnak a motorjai, akiket nadrágos vagy szoknyás Jeanne d’Arc-oknak szeretek nevezni. Valóban kivételes emberek voltak. Százezerből csak néhány tucat ilyen volt, ők voltak a szervezet valódi megalkotói. Ezenfelül tökéletesen tisztában voltak saját szerepükkel és a Szolidaritást saját gyermeküknek tekintették. Ez azt jelentette, hogy semmilyen hatalomnak nem voltak hajlandók alárendelni magukat – sem az államnak, sem a pártnak (bár jó néhány

¹ Az 1980. augusztus 14-én kirobbant sztrájkról van szó, ahol a munkásokhoz több tucat értelmiségi önként csatlakozott és tanácsadóként tevékenykedett, köztük Modzelewski is. (A szerk.)

² Gieysztor Modzelewskihez hasonlóan szintén történész volt, a hatvanas évek elejétől az ellenzéki értelmiség egyik kiemelkedő alakja. (A szerk.)

nyan párttagok voltak), sem a saját országos vezetésüknek. Ez a tény az egész mozgalom jellegét meghatározta. Annak ellenére, hogy nem volt világos ideológiája, mégis átitatta egyfajta értékrendszer, amely egyszerűen a radikális-demokratikus napi rutinból és a mozgalom felépítésében való tömeges részvételből fakadt. Az értékek között vezető szerepet játszott az egyenlőség, annak politikai (mint közvetlen demokrácia) és gazdasági értelmében is. Ez egy egalitárius, közösségi mozgalom volt, amely szorosan összefonódott a spontán alakult közvetlen demokráciával. Ezen értékekre való tekintettel nem jogtalan (bár kissé ironikus), hogy ma szocialista címkével látják el a Szolidaritást. A Szolidaritásban semmit sem lehetett tenni az azt létrehozó és gyakorlatilag irányító emberek óriási tömegével szemben.

Hamar rájött erre Lech Wałęsa és az összes helyi vagy országos vezető is. Nagyon fájdalmas volt erről meggyőződnie a tanácsadóknak is, akik általában az értelmiség köreiből kerültek ki, akik a családiasabb fórumokhoz szoktak, nem pedig az akaratát és érzelmeit kifejező tömeggel való kontaktushoz. Ha nem vették figyelembe a tényt, hogy a mozgalom gyökerei a tömeges, alulról jövő aktivitásban keresendők, akkor egyszerűen „visszacsapott a kormánylapát”. Amikor a szervezet vezetése érthetetlen vagy ellenállásba ütköző határozatot fogadott el, azonnal széles körű és aktív társadalmi visszacsapással találta szemben magát. Ilyen körülmények között kellett szót érteni a tömeggel, meggyőzni őket, és elmagyarázni, hogy mi az, ami az adott szituációban lehetséges, és mi az, ami nem, mit nem kellene tenni, és végül miért éppen abban a formában lépünk fel, és nem másképpen. Ha valaki ezt nem akarta vagy képtelen volt rá, akkor a nép elvetett minden kompromisszumot, a feje fölött a hatalommal kötött minden egyezséget. Akkoriban minden Jeanne d’Arc folytatta a maga harcát az igazgatóval, a vajdával, a községi elöljáróval, az ipari egyesülésekkel, a minisztériummal vagy az állammal. Vagyis egyre nőtt a helyi konfliktusok lavinája, amelyeket a szakszervezet nem igazán tudott ellenőrzése alatt tartani, az állam vagy a párt pedig még annyira sem, és azért is veszélyes volt a helyzet, mert folyamatosan a fejünk felett lebegett a szovjet beavatkozás lehetősége is.

Akkoriban szakszervezeti aktivista voltam, a wrocławói helyi vezetési tagja, ezenfelül részt vettem azokon megbeszéléseken, amelyeken létrejött a Szolidaritás, kialakult a struktúra és elneveztük a szervezetet. 1980 novemberétől 1981. március 31-ig a Szolidaritás Országos Egyeztető Bizottsága sajtószóvivője voltam, az I. Kongresszuson³ tagja voltam az Országos Bizottságnak, aztán [a hadiállapot bevezetése után] egy lettem azok közül, akiket szélsőségesnek neveztek és nem engedtek ki az internálásból. Majd

³ 1981. szeptember–október. (A szerk.)

amikor az véget ért, akkor letartóztattak és puccskísérettel vádoltak. Így nézett ki az én szemszögemből az ügy. Egész idő alatt hittem, hogy ép bőrrel megúszhatjuk, ha figyelembe vesszük egyrészt a társadalmi, másrészt a geopolitikai reáliákat, és megfelelően dolgozzuk ki a Szolidaritás stratégiáját. Akkor úgy véltem, hogy ez lehetséges, ma viszont már azt gondolom, hogy nem. Hogy miért?

A forradalom logikája és a geopolitika

Hogy válaszolni tudjunk a kérdésre, pár évvel korábbról kell kezdenünk. Alapvetően az egész Gierek-évtized vezetett el a nyolcvanas évek eleji válsághoz. Az évtized azzal kezdődött, hogy elítélték azokat, akik 1970-ben a munkások közé lövettek. 1971 januárjában Edward Gierek addig példátlan cselekedetre szánta el magát, amikor úgy döntött, hogy Edmund Bałuka és a szzczecini Warski Hajógyár-beli kollégái követelésére a miniszterelnök, a védelmi miniszter és a belügyminiszter társaságában a sztrájkolókhöz utazik. Ez a „párbeszéd” jelentette azt az alapelvet, amely aztán hatással volt az egész évtizedre, illetve az 1980. augusztusi eseményekre is. Bizonyos mértékben ez magyarázza az augusztusi megállapodásokat 1980 augusztusában, amikor a kormány aláírta a rendszer halálos ítéletét, még akkor is, ha ez csak felfüggesztett ítélet volt. Abban a rendszerben, amely a politikai és a gazdasági hatalom teljes monopóliumán alapult, és minden társadalmi aktivitást alárendeltek a pártnak, a monopólium alapelvétől történő eltávolodás, a párt transzmissziójának eltávolítása a tömegektől, amilyenek Lenin szerint a szakszervezeteknek lenniük kellett volna, egyet jelentett a konstrukció belülről történő szétrobbantásával. Az irányítási rendszer, a gazdasági folyamatok koordinálása a diktatúra politikai mechanizmusainak hatékonyságától függött. Egy olyan erő létrejött, amely képes ellenőrizni a vállalatoknál a hatalmi apparátus minden gazdasági téren hozott döntését, a gazdasági mechanizmus lavinászerű széthullásához kellett vezessen. Egyáltalán nem azért, mert a Szolidaritás tudatosan tönkretette a sztrájkokkal a gazdaságot, ahogy azt Jaruzelski tábornok vélte. Maga a szabad szakszervezeti mozgalom léte bénította meg a rendszert. Ebben a helyzetben mindenképpen megoldást kellett találni: vagy a gazdaság egész logikájának megváltoztatása, ami Brezsnyev idejében lehetetlen volt, vagy...

Ez az első oka annak, hogy – úgy vélem – esélyünk sem volt. A másik, hogy a folyamatosan romló életkörülmények egyre inkább radikalizálták a hangulatot, és különböző, egyre messzebbre mutató követeléseket kényszerítettek a szakszervezetre. Az Országos Bizottság elnöksége, a vezetők, a tanácsadók igyekeztek uralkodni e folyamatok felett, próbálták mederbe terelni azokat, hogy ne kerüljön sor egy frontális ütközetre a rendszerrel és magával a Szovjetunióval.

Ennek ellenére újabb követelésekkel kellett előhozakodni. Amikor munkásönkormányzatokon alapuló gazdasági reformot követeltünk, automatikusan konfliktusba keveredtünk a nómenklatúrával, a szak-szervezet és a párt helyi láncszemei között igen elmérgesedett a hangulat. Ehhez jött még a Szovjetunió, akinek a Szolidaritás létének minden egyes napja halálos mérreg volt, amely olyan elveken működött, amit nem lehetett cenzúrázni.

Amikor 1989-ben, már szenátorként a Nabereznije Cselni nevű orosz városban jártam, ahol a Buharin nevét viselő Politikai Klub elnöke, egy bizonyos Valerij Pisigin meghívott magához, és nagy büszkén mutogatta a Szolidaritást rágalmozó szovjet újságkivágásokat. Eközben még ő is ott, azokban a kivágásokban az ellenzéki tevékenység valamifajta kézikönyvét kereste. Ez jól mutatja, hogyan működött a Szolidaritás példája. Brezsnyev emberei már csak ezért is kezdettől fogva nyomást gyakoroltak a lengyel hatalomra, hogy tegyenek rendet maguk körül. Kania, majd később Jaruzelski is ezen nyomás alatt hánykolódtak.

Ma már tudjuk, hogy 1980 decemberében az oroszok az invázió mellett döntöttek, mivel abban reménykedtek, hogy meg lehet ismétetni az 1968-as csehszlovák forgatókönyvet. 18 hadosztály állt készenlétben, ezek közül 14 volt szovjet, 2 csehszlovák és 2 az NDK-é. A hadműveletet, amely megingatta volna az európai erőegyensúlyt, az amerikaiak nyomására vonták vissza.⁴ A szovjet nyomásgyakorlás azonban nem szűnt meg. 1981 júniusában az oroszok kísérletet tettek Kania és Jaruzelski megbuktatására, ehhez az úgynevezett keményvonalasokat használták fel a Központi Bizottság plénumán. Ez volt az SZKP KB híres levele a LEMP KB-hoz, amelyben név szerint említik Kaniát és Jaruzelskit, azonban az „elvtárs” jelző nélkül, vagyis, mintha utolsó senkik lennének. A KB katona tagjainak köszönhetően Jaruzelski megmenthette vezető pozícióját. Kania azonban már 1981. szeptember 13-án, az Országos Védelmi Bizottság ülésén, majd néhány héttel később, a vajdasági párttitkárok konferenciáján is a hadiállapot bevezetésének hívei keresztüzében találta magát. Ennek hatására mondott le, és vehette át Jaruzelski a hatalmat, aki egyébként úgyszintén rögtön összeütkezésbe került a hadsereg, a rendőrség, a belbiztonságiak és a pártapparátus részéről érkező nyomással.

A lengyel válsággal foglalkozó jachrankai koncerencián Jaruzelski személyesen elmondta nekem, hogy 1981. december 2-án a Vezérkarban a legmagasabb rangú tisztek követelték a hadsereg bevetését.

⁴ A szovjet beavatkozás veszélye reálisan nem állt fenn, de mind a Szolidaritás tagjai, mind a Lengyel Egyesült Munkáspárt vezetői a történelmi tapasztalatokból (1956, 1968) kiindulva így érezte. A téma történelmi feldolgozását lásd: Mitrovičs Miklós: *A remény hónapjai... A lengyel Szolidaritás és a szovjet politika, 1980–1981*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2010. (A szerk.)

Jaruzelski, akinek mindannyian köszönhették az előléptetésüket, felismerte, hogy az „ő emberei” követhetnek valaki mást is. E tanácskozás után világos volt, hogy Jaruzelski vagy bevezeti a hadiállapotot, vagy lemond. Nem tudta már tovább húzni, ahogy azt Kania tette.⁵ Ezenkívül ne feledjük, hogy Lengyelországban már robbanásig feszült a hangulat, annak az egyre növekvő gazdasági válság mellett végül mindenképpen robbannia kellett. Akkor a szovjet hadsereg így is, úgy is benyomult volna a beharcokba belesüppedt országba, a Nyugat csendes beletörődése kíséretében. Úgyhogy azt gondolom, az erőszakos megoldás valahogy sorsszerű volt. Nem lehetett elkerülni, Jaruzelski és csapata igazi motivációja pedig nem érdekes.

A Szolidaritás részéről mindez úgy nézett ki, tudtuk, hogy forradalmi helyzetben vagyunk, de azzal is tisztában voltunk, hogy nem csinálhatunk forradalmat, vagyis nem dönthetjük meg a rendszert. A helyzet ugyanakkor arra kényszerített minket, hogy újabb és újabb követelésekkel álljunk elő. Ilyen volt 1981 júliusában a munkásönkormányzatok már említett koncepciója, amely elmérgesítette a helyzetet, és amely számára az éhségmenet volt az alternatíva. Vagy ilyen volt 1981 végén a Nemzetgazdaság Társadalmi Tanácsa felállításának követelése, vagy az, hogy előrehozott és szabad választásokat akartunk a Nemzeti Tanácsokba (a Szejmben nem akartunk szabad választást). 1981 márciusában, amikor a forradalmi hullám a csúcspontjára ért, mi viszont úgy döntöttünk, hogy aláírjuk a hatalommal az újabb kompromisszumos megállapodásokat. Ettől a pillanattól kezdve csökkent a Szolidaritás támogatottsága.

1981 márciusában a kormány gyakorlatilag politikailag izolálódott. Az általános figyelmeztető sztrájkban (az ellen tiltakoztak, hogy Bydgoszczban a Vajdasági Nemzeti Tanács ülésén megverték a szakszervezet vezetőit) „Szolidaritás” karszalagját viselő emberek, az ágazati szakszervezetek és a LEMP üzemi bizottságai álltak egymás mellett. Ebben az időszakban ez volt a hatalom leggyengébb pillanata. Aztán változni kezdtek az erőviszonyok. Ez is hatással volt a követelések erősödésének politikájára.

Az Önkormányzó Köztársaság esélyének meghiúsítása

Kétkem, hogy volt esély megvalósítani a Szolidaritás önrendelkező programját. A társadalom természetesen lelkesen forszírozta ezt, de

⁵ A jachrankai konferenciáról és a hadiállapot előtti napokról lásd Mitrovits Miklós: A lengyelországi hadiállapot bevezetésének előestéje, 1981. december. (Egy történelmi dokumentum: Viktor Anoskin altábornagy „munkafüzete”). *Eszmélet*, 72. sz. (2006. tél). (A szerk.)

a külső tényezők, ideértve a nemzetközieteket is, kizárták ezt az esélyt. Világosan ki kell mondani, hogy a hadiállapot, a külső tényezőktől függetlenül megsemmisítette az akkori Szolidaritást. De nem tüntette el a földalatti mozgalmat. Lehetséges, hogy ezt a megsemmisítést csak akkor tudhatta véghezvinni, ha a hadiállapot agresszívabb, több benne a terror. Csakhogy, minden látszat ellenére, a földalatti mozgalom nem annak a mozgalomnak volt a folytatása, amely 1980 augusztusában létrejött. Miért? Mert az a tömeges hátország, amely a Szolidaritás arculatáról és politikájáról döntött, eltűnt.

A hadiállapot elején rengeteg teátrális fogást alkalmaztak, melyeknek az volt a céljuk, hogy megfélemlítsék a társadalmat: tankok az utcákon, őrzéskorlát, kijárási tilalom, a telefonok kikapcsolása vagy a sztrájkért cserébe járó halálbüntetést hirdető plakátok mind azt eredményezték, hogy mindez rosszabbnak tűnt, mint egy puccs, pedig ugyanaz a kormány tette ezt, amelyik december előtt is hatalmon volt. A szigetszerű ellenállások első hetei után meghozta a kívánt hatást a hadiállapot: eltörték a tömegmozgalom gerincét. A białołękai börtönben arról mesélt egy fiú a Rawarból (varsói fegyverüzem), hogyan nyomult be üzemükbe a ZOMO és fenyegetett lőfegyver használatával a sztrájk kihirdetése után. Ugyanígy volt ez több tucat lengyel üzemben. Az ilyen helyzetekben még a legradikálisabb munkások is belátták, hogy nincs semmi esélyük. A géppuskacsövek árnyékában az emberek abbahagyták a sztrájkot, és úgy vélelem, semmi kifogásolható nincs ebben. Ellenkező esetben az alapvető létfenntartó ösztön ellen cselekedtek volna.

Az ilyen egyértelmű erőfitogtatás láttán, hogy ezt a módszert tovább alkalmazzák, ami jól megfigyelhető volt a „Manifest Lipcowy” [Júliusi Kiáltvány] és a „Wujek” bányákban is, a szakszervezeti Jeanne d’Arcok és az a több millió ember, aki bízott bennünk, inkább visszavonult. Csak a legkitartóbbak maradtak, akiket nem annyira az azokkal való szolidaritás motivált, akik hazamentek, hanem inkább a konspirálók szolidaritása. Valamifajta szájalom alakult ki a nyugodt tömeggel szemben, lazulni kezdett a szakszervezeti aktivisták és a társadalmi háttér érzelmileg igen erős köteléke. A nyelvezet is megváltozott, a radikális antikommunista retorika vált uralkodóvá. December 13-a előtt a Szolidaritás egyáltalán nem operált antikommunizmust idéző retorikával. Ez a periférián zajlott. Olyan hatásos szófordulatok persze voltak, mint amelyet például Andrzej Rzepłochowski az Országos Egyeztető Bizottság ülésén mondott, hogy „ha mi ökölrel az asztalra csapunk, akkor a Kremlben harangjáték a Dąbrowski-mazurkát fogja játszani”. Olyan jelszavak azonban nem voltak, hogy „a komcsik a nemzet ellenségei”, vagy „megszálló”, vagy „Jaruzelski, a lengyel egyenruhás orosz tábornok”. Szó sem volt arról, ami a hadiállapot alatt az ellenzék mindennapi frazeológiája lett. Ez a különböző köröket egyesítő frazeológia ebben a helyzetben jól be is vált, ugyanakkor meg is változtatta a mozgalom jellegét. Egy antikommunista káder-összeesküvés alakult, amelyben

túl sokan vettek részt, így nehéz volt harcolni az inkább autoritárius, mint totalitárius hadiállapot ellen, illetve egyre kevesebb köze volt az 1980-81-es nagy Szolidaritáshoz. Ez a mozgalom kezdettől fogva egyenlő mértékben gyengült a párttal.

Ne feledjük, hogy a hadiállapot a LEMP számára is halálos csapást jelentett, mivel a hadsereg kivette a párt kezéből a vezető szerepet. A hadsereg nemcsak a megmentő szerepében tetszelgett. A nőmenklatúra egész rendszere, vagyis a politikai és gazdasági pozíciók, amelyek leosztásáról korábban a párt döntött, most mind a hadsereg ellenőrzése alá kerültek. Ez különböző mértékben érintette magát az államot, a vajdaságokat, a településeket és az egyes üzemeket. Addig az üzemi pártbizottság döntötte el, hogy ki lesz a brigádvezető. A hadiállapot alatt ez megváltozott – az üzemben helyt kapott állambiztonsági sejt és a vajdasági komisszár választotta ki a brigádvezetőket, a párt már csak „díszletnek” volt. Nem sok híján tagjai egyharmadát veszítette el, akik egyszerre voltak tagjai a LEMP-nek és a Szolidaritásnak, azokat kirúgták, vagy maguktól mentek el, és akkor még a hadsereg is felborította a párt társadalom feletti ellenőrzésének alapjait.

Egy katonai-rendőri diktatúra helyettesítette a párt vezető szerepét. Jaruzelski tábornok és környezete (olyan nevek, mint Jerzy Urban, Stanisław Ciosek, Pożoga tábornok) tisztában voltak azzal, hogy ez az állapot nem maradhat fent, és valahogy egyezsége kell jutni. Amint gyengülni kezdett a párt és a Szolidaritás is, más partnerekre igyekeztek támaszkodni. A Szolidaritás feje fölött tárgyaltak az egyházzal, kokettáltak az értelmiséggel (főleg, amikor Mieczysław Rakowski kezdeményezésére revideálták az 1968-as eseményeket azok huszadik évfordulóján). Ezek mind enyhítették a helyzetet. A Szolidaritás gyakorlatilag már nem létezett. Csak a mítosza maradt fenn, melyet a közös emlékezetnek és a szabadság átélésére hoztak létre.

Hatalmas erő volt ez, a tábornokok erről az első, de főleg a második 1988-as sztrájkhullám alkalmával győződtek meg. Olyanok szervezték a sztrájkokat, akik nem folytak bele a földalatti Szolidaritás életébe, de összekötötte őket a szakszervezet legalizálásának szimbolikus jelszava. Igaz, ami igaz, a Szolidaritás már nem érte el az üzemekben „azokat, akiket kellett”, de „ezek az emberek” továbbra is hittek a Szolidaritás mítoszában. A mítosz erejének hatására azoknak erősödött meg a pozíciója, akiket a szakszervezet letéteményeseinek tartott a közvélemény, vagyis akik Lech Wałęsa köré tartoztak.

A Gorbacsov kezdeményezte geopolitikai változások is kedveztek mindennek. Ahogy hatalomra került az új szovjet kormány, Jaruzelski csapata számára világossá vált, hogy megszűnt a szovjet intervenció veszélye. Így már semmi sem akadályozta a párbeszéd egy nyitottabb formáját, ugyanakkor a társadalmi konfliktus esetén sem lehetett már külső segítségre számítani. Mindez azt eredményezte, hogy amikor 1988-ban kirobbantak az említett sztrájkok, a hatalom mellőzte az

erőszak alkalmazását (kivéve Nowa Hutában, ahol lecsendesítették a sztrájkot). Megértették, hogy az egyre növekvő elégedetlenség időzített bombáját csak a politika eszközeivel lehet hatástalanítani. Ebből kifolyólag Wałęsa arra szólította fel a fiatal munkásokat, hogy fejezzék be a sztrájkot – és meghallgatásra is talált. Ezzel azt bizonyította a tábornokoknak, hogy bár nincs hadserege, de uralkodik a közhangulat felett. Így jutottak el a Kerekasztalig is. Az asztalnál ülő mindkét fél össze volt már törve. A Szolidaritás hivatalos dokumentumai már évek óta a kompromisszum szükségességéről beszéltek, a régi radikalizmusnak nyoma sem volt. Csak 1980 emléke élt még erősen mindenkiben, ez a júniusi választásokon is szerepet játszott.

December 13. és a kapitalizmus restaurációjának kezdete

Kétség sem fér hozzá, hogy Jaruzelski a Szolidaritás megsemmisítésével utat tört Balcerowicznak. Nem szeretem a „mi lett volna, ha” kérdéseket a történelemben, de az biztos, hogy ha a régi Szolidaritás létezett volna 1989-ben, nem engedte volna át Balcerowicz tervét.⁶ A hadiállapot egy hatalmas társadalmi aktivitást fojtott el, tönkretette a közvetlen demokrácia hálóját, olyannyira, hogy az 1989. júniusi választásokon beindult folyamatok is felületeseknek és rövid távúaknak bizonyultak.

A társadalmi aktivitás már soha többet nem érte el az 1980-81-es szintet, a rendszer átépítése már a társadalom passzivitása és beletörődése kíséretében zajlott. Még ennél is rosszabb, hogy az 1989-es reformok alkotói a frazeológia szintjén is a passzivitásra és a beletörődésre hivatkoztak. Akkoriban tartottak a társadalmi aktivitástól: arra törekedtek például, hogy teljes mértékben korlátozzák az üzemekben működő munkás-önkormányzatok (ami egyébként az első Szolidaritás egyik vívmánya volt) befolyását. Balcerowicz tudta, hogy a munkás-önkormányzatok a dolgozók érdekeiben lépnek fel, az ő egész átalakítási politikája viszont pont ezen érdekek ellen irányult. Attól függetlenül, hogy dicsérijük vagy elítéljük Balcerowiczot, el kell ismerni, hogy az erős munkás-önkormányzatokat tartotta a legveszélyesebbnek a gazdaság liberális modernizációjára nézve, márpedig ő ennek volt a szószólója – egyszerűen azért, mert lépései közvetlenül azok érdekeit sértették, akiket az említett önkormányzatok képviseltek. A szakszervezetekkel is elkerülhetetlen volt a konfliktus, de azok

⁶ Leszek Balcerowicz „sokkterápiájáról” van szó. Lásd erről e számban a Dokumentum rovatban közölt IMF-memorandumot, illetve Mitrovits Miklós: Az öngazgatás bukása – A neoliberalis rendszerváltás Lengyelországban. *Eszmélet*, 83. sz. (2009. ősz). (A szerk.)

nem tanúsítottak nagy ellenállást. Nem született újjá az, amit [1981.] decemberben összetörtek, és a hadiállapot bizonyos értelemben utat tört a rendszerváltás egy ilyen modelljének, amilyen Lengyelországban létrejött. Másrészt viszont afelől semmi kétségem, hogy a Kerekasztal lengyel siker volt. Mivel azzal szemben, amit várt tőle a két oldal, rövid idő alatt békés úton kivezette Lengyelországot a „kommunizmusból”. Hál’ Istennek senki nem várt ezért hálát. És ezen eredményeket még az az egyértelmű tény sem kicsinyíti, hogy a Kerekasztal az elitiek megegyezése, nem létező hadseregek tábornokainak kompromisszuma volt.

(Fordította: Németh Orsolya)

(Eredeti megjelenés: Karol Modzelewski: Jaruzelski utorował drogę Balcerowiczowi. *Le Monde Diplomatique – edycja polska*, [2006] Nr. 10. <http://monde-diplomatique.pl/LMD10/index.php?id=1>)

